

De Prijs van Conflict

Economische Gevolgen van een Militaire Crisis Rondom Taiwan voor Nederland en de EU

Joris Teer, Davis Ellison en Abe de Ruijter

Februari 2024

De Prijs van Conflict

Economische Gevolgen van een Militaire
Crisis Rondom Taiwan voor Nederland en
de EU – Managementsamenvatting

Auteurs:

Joris Teer, Davis Ellison en Abe de Ruijter

Met bijdragen van:

Rob de Wijk, Tim Sweijs, Han ten Broeke, Benedetta Girardi,
Anna Sophie den Ouden en Berend Kwak

Ontwerp van infographics en kaarten:

Jelle van der Weerd en Anna Sophie den Ouden

Quality Assurance:

Rob de Wijk

Februari 2024

© *The Hague* Centre for Strategic Studies. Dit onderzoek is verricht in opdracht van de vaste commissie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking van de Tweede Kamer. Deze rapportage is het resultaat van onafhankelijk onderzoek. De verantwoordelijkheid voor de inhoud ligt volledig bij de auteurs.

Het onderzoek voor dit rapport is op 1 februari 2024 afgerond. Gebeurtenissen of ontwikkelingen die na deze datum hebben plaatsgevonden of daarna aan het licht zijn gekomen zijn buiten beschouwing gelaten.

© *The Hague* Centre for Strategic Studies behoudt zich alle rechten voor. Geen enkel onderdeel van dit rapport mag gereproduceerd of gepubliceerd worden in welke vorm dan ook, in print, microfilm, fotografie, of op enig andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van HCSS. De rechten van alle foto's zijn voorbehouden aan hun respectievelijke eigenaars.

Management-samenvatting

De kans op een militaire crisis in Oost-Azië, in het bijzonder een militair conflict rondom Taiwan, is toegenomen het afgelopen decennium.

Oost-Azië is de afgelopen vijftig jaar *het* productie- en één van de consumptiecentra van de wereldeconomie geworden. De kans op een militaire crisis in Oost-Azië, in het bijzonder een militair conflict rondom Taiwan, is het afgelopen decennium toegenomen. De spanningen tussen China enerzijds en de VS en zijn bondgenoten en partners anderzijds zijn structureel en snel opgelopen. Trends zoals de snelle militaire modernisering van China, de intensivering van Pekings acties onder de drempel van oorlogsvoering tegen Taiwan, de relatieve afname van Amerikaanse (militaire) macht in Oost-Azië (en de inspanningen van Washington om deze ontwikkeling te keren), het wantrouwen van China ten opzichte van de Democratische Progressieve Partij (DPP) (de partij die momenteel Taiwan bestuurt) en de gebrekkige investeringen van Taiwan in zijn eigen defensie, kunnen uiteindelijk tot een militair conflict leiden. Het is op zijn minst onwaarschijnlijk dat spanningen zullen dalen tot onder het niveau van 2016 (als gevolg van deze trends).

Verstoringen in de aanvoer van essentiële componenten, zoals halfgeleiders, en eindproducten hebben gevolgen voor het functioneren van kritieke sectoren en de economie van Nederland en de EU. Zowel Nederland als de EU hebben daarom een groot belang bij het handhaven van vrede en veiligheid in de Straat van Taiwan. De vaste commissie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking van de Tweede Kamer heeft HCSS gevraagd de geo-economische gevolgen van een militair conflict op en rondom Taiwan in kaart te brengen.

Dit rapport schetst de geopolitiek-militaire context waarbinnen de Nederlands-Europese handelsrelaties met Taiwan plaatsvinden (zie *Hoofdstuk 1: Hoe zijn we hier beland?*). Het brengt de waarschijnlijke en mogelijke economische gevolgen van een (gewapend) conflict rondom Taiwan in kaart. Daarbij kijkt het rapport naar de economische gevolgen van Chinese acties om de status quo in de Straat van Taiwan te wijzigen met militaire middelen. In het bijzonder gaat het om de gevolgen (bijv., van schaarste aan belangrijke componenten zoals semiconductors) voor kritieke sectoren (bijv. de medische-, en defensie-industrie) en de bredere economie (bijv. financiële systeem en de prijs van voedselvoorziening) van Nederland en de EU. Middels dit rapport trachten de auteurs inzicht te verschaffen op basis waarvan de commissie maatregelen kan nemen die bijdragen aan het voorkomen van een militair conflict en het verzachten van de negatieve gevolgen van een conflict. Onder de kop "Beleidsimplicaties en -aanbevelingen" op Pagina 53 tot 56 doen de auteurs beleidsaanbevelingen om aan deze doelen bij te dragen.

Hoofdstuk 2: Wat staat er op het spel? duidt het economische belang van vrede en stabiliteit in de Straat van Taiwan. Van cruciaal belang is dat meer dan 70 procent van de front-end en meer dan 80 procent van de back-end productie van alle halfgeleiders in Oost-Azië plaatsvindt.¹ Taiwan, met name TSMC, domineert de front-end productie van logic chips.

¹ Halfgeleiders zijn essentiële bouwstenen voor onze economieën en samenlevingen. Geavanceerde halfgeleiders stuwden de 4e industriële revolutie, waaronder nieuwe toepassingen van kunstmatige intelligentie (AI), voort. Onze kritieke sectoren zoals de medische-, defensie-, duurzame energie-, en ICT-industrie leunen op legacy (of "foundational" of "mature") chips (zie de infographic "Nederlandse vitale sectoren leunen op halfgeleiders uit Taiwan" hieronder).

China probeert zijn rol als 's werelds belangrijkste back-end fabrikant van halfgeleiders in het algemeen te consolideren. Zuid-Korea en in mindere mate Japan spelen ook een belangrijke rol in de halfgeleiderwaardeketen. Nederlandse bedrijven die actief zijn in de chipketen, namelijk ASML en NXP, genereren een groot aandeel van hun omzet in Taiwan en China en zijn afhankelijk van productie op Taiwan. Ook Zuid-Korea en Japan zijn belangrijke bronnen van inkomsten.

Nederland en de EU zijn voor productie steeds afhankelijker geworden van Oost-Azië in het algemeen en China in het bijzonder. In 2020 vond 35 procent van de productie van alle goederen wereldwijd in China plaats.² Nederland en de EU zijn afhankelijk van China voor een grote verscheidenheid aan belangrijke materialen, componenten en eindproducten voor kritieke sectoren, waaronder de medische-, defensie-, duurzame energie-, scheepsbouw- en ICT-industrie. Tenslotte is de levering van halfgeleiders en eindproducten aan de wereld vanuit Oost-Azië afhankelijk van constante toegang tot een aantal van de meest drukbevaren zeeroutes ter wereld, in de eerste plaats de Straat van Malakka, de Zuid- en Oost-Chinese Zee. Respectievelijk 28, 30 en 31 procent van alle wereldhandel vindt plaats via deze waterwegen.³ Tegelijkertijd is Europese handel met Oost-Azië afhankelijk van vliegroutes en onderzeese kabels.

Er is geen garantie dat de acties van China in de jaren-20 of daarna onder de drempel van oorlog blijven. Daarom brengt *Hoofdstuk 3: Wat kan er misgaan?* de geo-economische impact op Nederland en de EU in kaart van drie militaire crises die zich in de jaren-20 of daarna kunnen voordoen. Allereerst worden gezaghebbende scenario-oefeningen aangehaald die de effecten van een één jaar durend militair conflict in kaart brengen. Deze exercities hebben één ding gemeen: ze concluderen allen dat de gevolgen voor economieën en samenlevingen wereldwijd van zowel een één jaar durende blokkade als een invasie duizelingwekkend zijn. De verwachte gevolgen variëren van een daling van het wereldwijde BBP met 10,2% tijdens een invasie (twee keer het effect van de financiële crisis van 2008 of de Covid-19 pandemie); een daling van het wereldwijde BBP met 5% tijdens een blokkade;⁴ en \$2000 miljard aan schade tijdens een blokkade, "zelfs voordat rekening wordt gehouden met internationale [militaire] tegenacties of tweede-orde-effecten".⁵

De indirecte gevolgen voor samenlevingen en kritieke sectoren zullen waarschijnlijk ook verstrekkend zijn, in de eerste plaats omdat het jaren (al dan niet langer dan een decennium) kost om verloren halfgeleiderproductiecapaciteit op Taiwan (en wellicht op andere plekken in Oost-Azië) elders op te bouwen. Mogelijke tweede-orde-effecten zijn verstoringen van kritieke sectoren (bijv. de medische sector, telecommunicatie, landbouw en mijnbouw). Mogelijke derde-orde-effecten zijn "een wereldwijde economische recessie, aanhoudende inflatie, sovereign [debt] defaults, stijgende werkloosheid en [...] sociale onrust".⁶ Daarnaast krijgen kritieke industrieën te maken met grootschalige productieproblemen. Het wereldwijde chiptekort van 2020-2023 vertraagde de productie van medische apparatuur

² OECD TiVa database; Baldwin, "China Is the World's Sole Manufacturing Superpower".

³ Lincoln F. Pratson, "Corrigendum to "Assessing Impacts to Maritime Shipping from Marine Chokepoint Closures" [Commun. Transport. Res. 3 (2023) 100083]," *Communications in Transportation Research* 3 (December 1, 2023): 5, <https://doi.org/10.1016/j.commr.2023.100100>.

⁴ Jennifer Welch, Jenny Leonard, Maeva Cousin, Gerard DiPippo, and Tom Orlik, "Xi, Biden and the \$10 Trillion Cost of War Over Taiwan," *Bloomberg Economics*, January 9, 2024, <https://www.bloomberg.com/news/features/2024-01-09/if-china-invades-taiwan-it-would-cost-world-economy-10-trillion>

⁵ Vest, Kratz, and Goujon, "The Global Economic Disruptions from a Taiwan Conflict."

⁶ Vest, Kratz, and Goujon, "The Global Economic Disruptions from a Taiwan Conflict."

Er is geen garantie dat de acties van China in de jaren-20 of daarna onder de drempel van oorlog blijven.

immers al.⁷ Extremere prijsstijgingen en grotere tekorten (vooral in ontwikkelingslanden) in kritieke sectoren zijn zeer waarschijnlijk het gevolg van het volledig wegvallen van halfgeleiderexport uit Taiwan.⁸ Dit kan maatschappelijke stabiliteit in Nederland en de EU bedreigen. Tekorten zouden namelijk ongelijkheid en armoede vergroten en het functioneren van kritieke sectoren in gevaar brengen. Tenslotte leiden tekorten waarschijnlijk tot concurrentie tussen rijke landen om schaarse middelen veilig te stellen. Dit zal de relaties tussen de EU, de VS en Amerikaanse bondgenoten en partners in Oost-Azië op de proef stellen.⁹

Zelfs een conflict met een hoge intensiteit in een korter tijdsbestek of een minder extreme confrontatie kan al negatieve gevolgen hebben voor kritieke sectoren en de economie van Nederland en de EU. De Taiwan Crisisverhaallijn-exercitie in *Hoofdstuk 3: Wat kan er misgaan?* laat dit zien. Zo kan een invasie (Crisisverhaallijn 1), een semipermanente blokkade (Crisisverhaallijn 2), -en misschien zelfs een aan-en-af-blokkade (Crisisverhaallijn 3)- al in de eerste maand(en) blijvende schade toebrengen aan Taiwans halfgeleiderproductielocaties. Korte onderbrekingen in de energie- en materiaaltoevoer kunnen chipfabrieken immers voor langere tijd offline halen.¹⁰ Verstoringen in Taiwans halfgeleiderproductie en een potentiële militaire tegenactie van de VS tegen China (bv. een Amerikaanse tegenblokkade van de Straat Malakka om Pekings invoer van olie- en vloeibaar gas af te snijden) leiden dan weer tot verstoringen in de productie van kritieke materialen, componenten en eindproducten die de EU importeert uit China. Onveilige zeeroutes kunnen de aanvoer van materialen en energie naar Zuid-Korea en Japan ook verstoren. Hierdoor komt nog meer halfgeleiderproductie in gevaar. Tekorten aan essentiële goederen voor kritieke sectoren in Nederland en de EU en de daaruit voortvloeiende bedreigingen voor de sociale stabiliteit kunnen dus al het gevolg zijn van een kortere crisis rondom Taiwan. Bovendien zal zelfs een aan-en-af-blokkade van Taiwan bijdragen aan inflatie. Dit veroorzaakt immers verstoringen in toeleveringsketens en maakt scheepvaart aanzienlijk duurder (bijvoorbeeld vanwege lange omvaarroutes, grotere tekorten aan containerschepen en steeds duurder wordende maritieme verzekeringen). Voor een overzicht van waarschijnlijke negatieve effecten van de drie Taiwan Crisisverhaallijnen, zie Tabel I.

⁷ Stephen Bradley and Bill Murray, 'How Is the Semiconductor Shortage Affecting Medtech?' "Chips for Lives: Global Chip Shortages Put Production of Life-Saving Medical Devices and Systems at Risk," Philips, 2022, <https://www.philips.com/a-w/about/news/archive/standard/news/articles/2022/20220608-chips-for-lives-global-chip-shortages-put-production-of-life-saving-medical-devices-and-systems-at-risk.html>. 'Global Semiconductor Shortage Need for Prioritisation of Healthcare Capabilities'. De afhankelijkheid van kritieke sectoren van Taiwanese halfgeleiders kan zelfs toenemen in de jaren 2020 en daarna, omdat kritieke sectoren door de automatisering steeds afhankelijker worden van geavanceerde chips. Teer, Bertolini, and Girardi, 'Great Power Competition and Social Stability in the Netherlands,' 62. Yuka Hayashi, 'Chip Shortage Limits U.S.'s Ability to Supply Weapons to Ukraine, Commerce Secretary Says,' *The Wall Street Journal*, April 27, 2022, <https://www.wsj.com/livecoverage/russia-ukraine-latest-news-2022-04-27/card/chip-shortage-limits-u-s-s-ability-to-supply-weapons-to-ukraine-commerce-secretary-says-pCWERV2HkSPzTdQG4CRI>.

⁸ De gevolgen kunnen vergelijkbaar zijn met toen Rusland ongeveer 80 procent van zijn aardgasexport naar de EU stopzette. De energieprijzen stegen in heel Europa. Toch werden ontwikkelingslanden geteisterd door feitelijke energietekorten en stroomstoringen. Ladingen vloeibaar aardgas (LNG), die oorspronkelijk onderweg waren naar plaatsen als Bangladesh, Pakistan en Afrika, werden omgeleid naar Europa. Hoewel de patronen vergelijkbaar kunnen zijn, zal de impact waarschijnlijk veel ernstiger zijn op het moment dat halfgeleiderproductie stilvalt. Teer, Bertolini, and Girardi, 'Great Power Competition and Social Stability in the Netherlands,' 49–63.

⁹ Teer, Bertolini, and Girardi, 63–71.

¹⁰ *Building Resilient Supply Chains, Revitalizing American Manufacturing, and Forstering Broad-Based Growth: 100-Day Reviews under Executive Order 14017*, The White House, 36. Steve Frezon, 'Through the Storm: The Complex Process of Restarting a Semiconductor Facility,' NXP Semiconductors N.V., March 22, 2021, <https://www.nxp.com/company/blog/through-the-storm-the-complex-process-of-restarting-a-semiconductor-facility:BL-RESTARTING-SEMICONDUCTOR-FACILITY>; Jon Porter, 'Samsung Loses over \$270M from Texas Plant Shutdown as Quarterly Profits Boom,' *The Verge*, April 29, 2021, <https://www.theverge.com/2021/4/29/22409273/samsung-austin-texas-plant-month-shut-down-losses-smartphone-sales-chip-shortage>.

Korte onderbrekingen in energietoevoer kunnen chipfabrieken voor langere tijd offline halen.

Tabel I. Overzicht van waarschijnlijke impact van drie soorten militaire conflicten in Oost-Azië op Nederlandse en EU belangen

Impactgebied	Waarschijnlijke impact Crisisverhaallijn 1 op Nederlandse en EU-belangen in Oost-Azië: In één keer buiten westen slaan: een amfibische invasie (>180 dagen)	Waarschijnlijke impact Crisisverhaallijn 2 op Nederlandse en EU-belangen in Oost-Azië: <i>Het stekelvarken wurgen</i> : een semipermanente blokkade (>4 weken)	Waarschijnlijke impact Crisisverhaallijn 3 op Nederlandse en EU-belangen in Oost-Azië: <i>De kikker langzaam koken</i> : een aan-en-af blokkade (4-dagen-tot-2-weken)
Halfgeleider-productie	<p>Taiwan: Volledig tot stilstand gekomen en waarschijnlijk blijvend beschadigd door vrijwel volledige onderbreking van energie- en materiaalimport; verwoesting door Chinese bombardementen; inzet van arbeidskrachten (waaronder ingenieurs) voor de strijd met China.</p> <p>China: Waarschijnlijk grootschalige verstoringen door onderbreking van de import van energie, materialen en wafers (als gevolg van grootschalige kinetische conflicten in de Zuid-Chinese Zee en de Oost-Chinese Zee en de Amerikaanse blokkade van de Straat van Malakka); chipfabrieken lopen mogelijk permanente schade op; mogelijke verstoringen door de inzet van arbeidskrachten (waaronder ingenieurs) voor de strijd met de VS en zijn bondgenoten; aanvullende oorlog-gerelateerde verstoringen door directe militaire confrontatie met Taiwan, de VS en Japan.</p> <p>Japan: Waarschijnlijk grootschalige verstoringen door onderbreking van energie- en materiaalimport (als gevolg van grootschalig conflict in de Zuid-Chinese Zee en de Oost-Chinese Zee); mogelijke verstoringen als gevolg van inzet arbeidskrachten (waaronder ingenieurs) voor de strijd met China; aanvullende oorlog-gerelateerde verstoringen door directe militaire confrontatie met China.</p> <p>Zuid-Korea: Waarschijnlijk grootschalige verstoringen door onderbreking van energie- en materiaalimport (als gevolg van grootschalig conflict in de Zuid-Chinese Zee en de Oost-Chinese Zee); chipfabrieken lopen hierdoor mogelijk permanente schade op; verstoringen door inzet van arbeidskrachten (waaronder ingenieurs) voor de verdediging van het land; aanvullende oorlog-gerelateerde verstoringen door directe militaire confrontatie met China.</p>	<p>Taiwan: Grote verstoringen in productieprocessen waardoor fabrieken waarschijnlijk blijvend beschadigd raken, als gevolg ene vrijwel volledige onderbreking van de invoer van energie en materialen; export van halfgeleiders volledig onmogelijk; inzet van arbeidskrachten (waaronder ingenieurs) voor de verdediging van Taiwan.</p> <p>China: Mogelijk grootschalige verstoringen door onderbreking van de invoer van energie, materiaal en wafers (als gevolg van de Amerikaanse blokkade van de Straat van Malakka); chipfabrieken lopen mogelijk permanente schade op; aanvullende verstoringen door Taiwan-crisis.</p> <p>Japan: Mogelijk grootschalige verstoringen door onderbreking van materiaalimport uit China en Taiwan; aanvullende verstoringen door Taiwan-crisis.</p> <p>Zuid-Korea: Mogelijke grootschalige verstoringen door onderbreking van mogelijke materiaalimport uit China en Taiwan; aanvullende verstoringen door Taiwan-crisis.</p>	<p>Taiwan: Mogelijk komen een aantal fabrieken tot stilstand (waarbij ze blijvend beschadigd kunnen raken) door sporadische onderbrekingen in de energie- en materiaalimport en de inzet van arbeidskrachten (waaronder ingenieurs) voor de verdediging van Taiwan.</p> <p>China: Waarschijnlijk grotendeels onaangetast.</p> <p>Japan: Waarschijnlijk grotendeels onaangetast.</p> <p>Zuid-Korea: Waarschijnlijk grotendeels onaangetast.</p>

Tabel I. Overzicht van waarschijnlijke impact van drie soorten militaire conflicten in Oost-Azië op Nederlandse en EU belangen
(voortgezet)

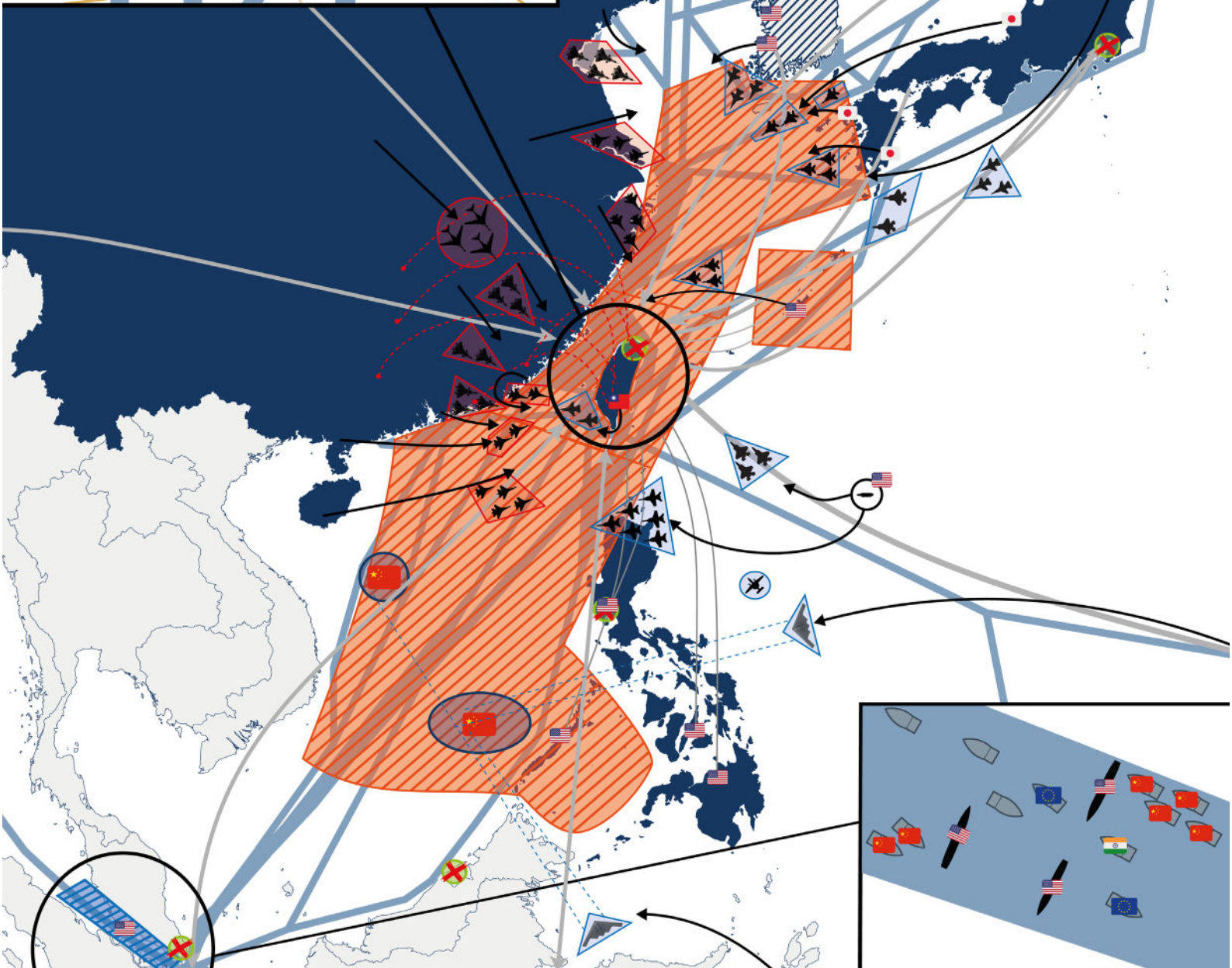
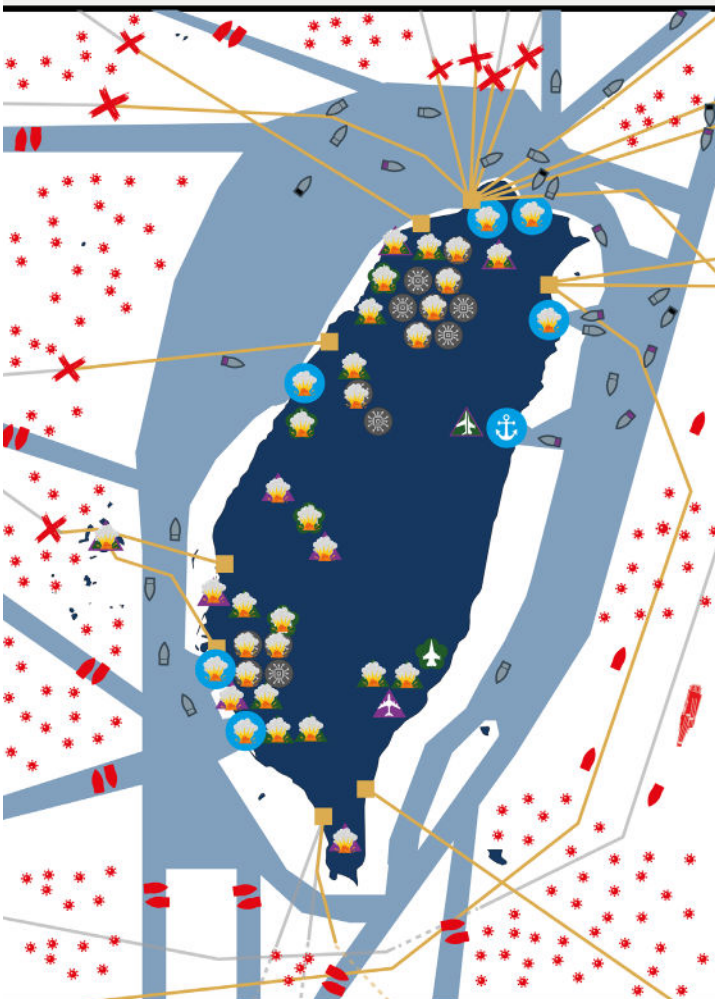

Impactgebied	Waarschijnlijke impact Crisisverhaallijn 1 op Nederlandse en EU-belangen in Oost-Azië: In één keer buiten westen slaan: een amfibische invasie (>180 dagen)	Waarschijnlijke impact Crisisverhaallijn 2 op Nederlandse en EU-belangen in Oost-Azië: <i>Het stekelvarken wurgen</i> : een semipermanente blokkade (>4 weken)	Waarschijnlijke impact Crisisverhaallijn 3 op Nederlandse en EU-belangen in Oost-Azië: <i>De kikker langzaam koken</i> : een aan-en-af blokkade (4-dagen-tot-2-weken)
NL verkoop/ productie halffe-leiderindustrie (ASML/NXP)	<p>ASML: Verkoop aan Taiwan (38% in 2022) en productie op Taiwan volledig verloren; Verkoop aan China (13,8% in 2022) stopgezet; Verkoop aan Japan (4,8% in 2022) en Zuid-Korea (28,6% in 2022) waarschijnlijk getroffen door energie- en materiaaltekorten en onveilige lucht- en zeeroutes.</p> <p>NXP: Verkoop aan Taiwan (3,8% in 2022) en productie op Taiwan volledig verloren; Verkoop aan China (35,6% in 2022) stopgezet; Verkoop aan Japan (6,8% in 2022) en Zuid-Korea (5,1% in 2022) hoogstwaarschijnlijk getroffen door energie- en materiaaltekorten, evenals onveilige lucht- en zeeroutes.</p>	<p>ASML: Verkoop aan Taiwan (38% in 2022) en productie op Taiwan volledig stilgelegd; Verkoop aan China (13,8% in 2022) twijfelachtig; Verkoop aan Japan (4,8% in 2022) en Zuid-Korea (28,6% in 2022) kan worden getroffen door materiaaltekorten.</p> <p>NXP: Verkoop aan Taiwan (3,8% in 2022) en productie op Taiwan volledig stilgelegd; Verkoop aan China (35,6% in 2022) twijfelachtig; Verkoop aan Japan (6,8% in 2022) en Zuid-Korea (5,1% in 2022) kan worden getroffen door materiaaltekorten.</p>	<p>ASML: Verkoop aan Taiwan (38% in 2022) en productie op Taiwan mogelijk getroffen; Verkoop aan China (13,8% in 2022); aan Japan (4,8% in 2022) en Zuid-Korea (28,6% in 2022) waarschijnlijk onaantast.</p> <p>NXP: Verkoop aan Taiwan (3,8% in 2022) en productie op Taiwan mogelijk getroffen; Verkoop aan China (35,6% in 2022) mogelijk aangetast; Verkoop aan Japan (6,8% in 2022) en Zuid-Korea (5,1% in 2022) mogelijk beïnvloed door materiaaltekorten.</p>
Productie naast halffe-leiders (bijv. medicijnen, medische apparatuur, elektronica, batterijen)	<p>China: Waarschijnlijk grootschalige verstoringen door onderbreking van energie- en materiaalimport (als gevolg van grootschalig conflict in Zuid- en Oost-Chinese Zee en Amerikaanse blokkade van Straat van Malakka); verstoringen door inzet van arbeidskrachten (fabrieksarbeiders) aan het front en ingenieurs voor de strijd met de VS en zijn bondgenoten; andere oorlog-gerelateerde verstoringen door directe militaire confrontatie met Taiwan, de VS en Japan.</p>	<p>China: Mogelijke grootschalige verstoringen door onderbreking van energie- en materiaalimport (als gevolg van Amerikaanse blokkade van Straat van Malakka); aanvullende verstoringen door Taiwan-crisis.</p>	<p>China: Waarschijnlijk grotendeels onaantast, behalve als de halffe-leiderindustrie op Taiwan te kampen krijgt met productieproblemen. China's rol als belangrijkste actor in de wereldwijde maakindustrie is immers deels afhankelijk van een constante aanvoer van halffe-leiders uit Taiwan (waarvan China de grootste importeur is).</p>
Toegang tot handelsroutes	<p>Zee- en luchtroutes in de Zuid-Chinese Zee en Oost-Chinese Zee hoogstwaarschijnlijk vrijwel geheel ontoegankelijk; Handel in diensten met Taiwan vrijwel geheel onmogelijk door gesaboteerde onderzeese kabels; mogelijke verstoringen in internetverkeer met Zuid-Korea, Japan, China.</p>	<p>Zee- en luchtroutes rondom Taiwan volledig onbegaanbaar; stijging van containerprijzen voor alle goederen die door de Zuid- en Oost-Chinese Zee reizen als gevolg van omleidingen, mogelijk tekorten aan containerschepen, en het duurder worden van maritieme verzekeringen; handel in diensten met Taiwan vrijwel geheel onmogelijk door gesaboteerde onderzeese kabels; mogelijke verstoringen in internetverkeer met Zuid-Korea, Japan, China.</p>	<p>Zee- en luchtroutes rondom Taiwan af-en-aan verstoord; sterke stijging van containerprijzen op vrachtschepen die door de Zuid- en Oost-Chinese Zee varen, mogelijk tekort aan containerschepen, steeds duurder wordende maritieme verzekeringen; (kleinschalige) gevolgen voor de handel in diensten met Taiwan door het doorknippen van enkele onderzeese kabels.</p>

In één keer buiten westen slaan: een amfibische invasie (crisisverhaallijn 1)

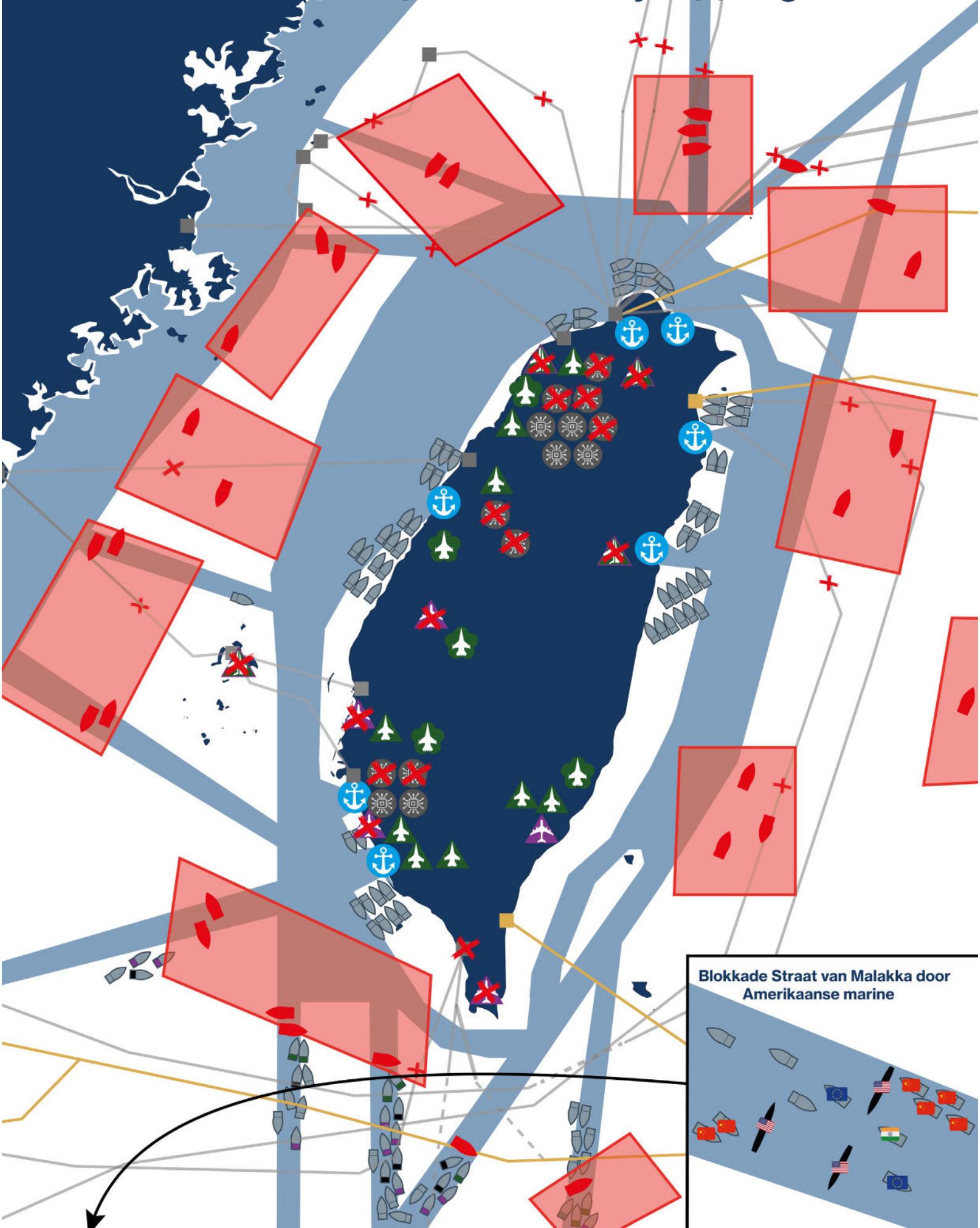
Dag 90

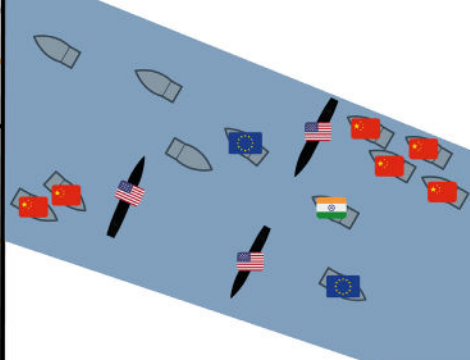

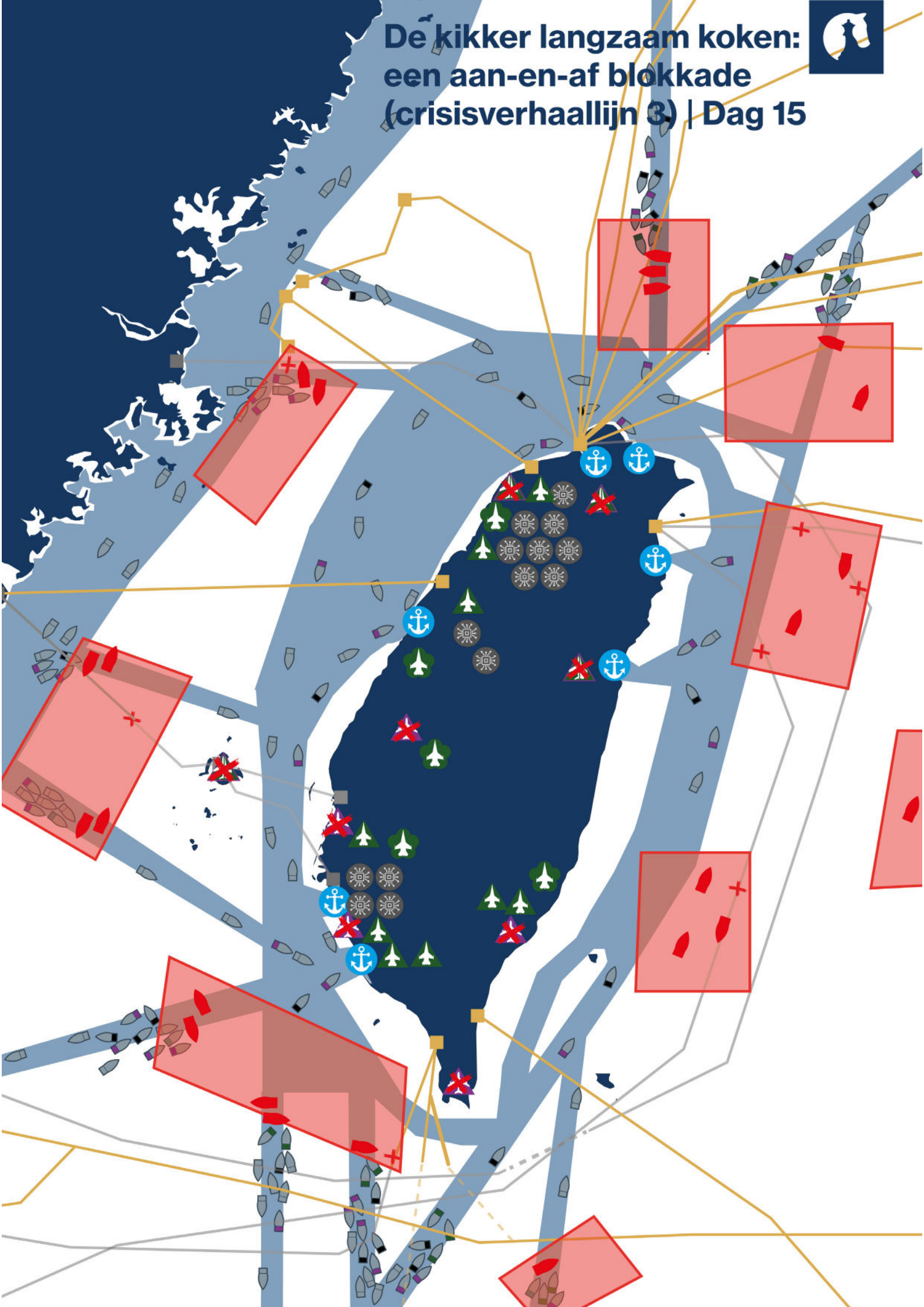
Het stekelvarken wurgten: een semi-permanente blokkade (crisisverhaallijn 2) | Dag 30

Blokade Straat van Malakka door Amerikaanse marine

De kikker langzaam koken: een aan-en-af blokkade (crisisverhaallijn 3) | Dag 15

Beleidsimplicaties en -aanbevelingen

De oplopende spanningen rondom Taiwan stellen Nederland en andere Europese mogendheden voor een probleem waar ze geen grip op hebben: Noch Den Haag, noch Berlijn, Parijs of Londen hebben het militaire vermogen om China's agressie tegen Taiwan of in Oost-Azië in bredere zin geloofwaardig af te schrikken. De beperkte militaire middelen die ze hebben zijn veelal dichterbij huis nodig. Ruslands oorlog tegen Oekraïne gaat zijn derde jaar in. Een terugkeer van Trump als president van de VS kan het vermogen van de NAVO om agressie tegen zijn lidstaten te voorkomen ernstig verzwakken (en wellicht zelfs geheel teniet doen). De oorlog tussen Israël en Hamas kan verder escaleren. Nu al maken de Houthis vanuit Jemen de scheepvaartroutes in de Rode Zee onveilig.¹¹ Tenslotte zou een escalatie van de spanningen binnen Europa, wellicht tussen Kosovo en Servië, een Europese militaire interventie kunnen vereisen. Gezien hun beperkingen doen Europese marines er goed aan om: "de maritieme toegangswegen [...] tot de Verenigde Staten [...] en tot de Rode Zee en de Golf te beschermen; praktisch betekent dit dat de NAVO-Euro-Atlantische regio op de eerste plaats komt, de westelijke-Indische Oceaan op de tweede, en daarna pas al het andere".¹² Of vrede en stabiliteit in de Straat van Taiwan en Oost-Azië kan worden gehandhaafd hangt vooral af van beslissingen die Peking neemt. Daarnaast wordt dit bepaald door Washington, Taipei en in mindere mate door Amerikaanse bondgenoten in de Indo-Pacific, voornamelijk Japan en de Filippijnen.

Deze beperkingen in acht nemend kunnen Nederland en de EU beter op drie andere manieren de risico's van een militair conflict rondom Taiwan het hoofd bieden, namelijk door:

1. Bij te dragen aan het afschrikken van China met economische middelen;
2. Het vergroten van de productiecapaciteit en de diversificatie van kritieke toeleveringsketens samen met bondgenoten en partners; en
3. Te investeren in strategische technologieën en onmisbare posities in internationale hightech waardeketens.

Nederland en de EU kunnen bijdragen aan afschrikking van China door samen met andere technologisch geavanceerde democratieën de economische kosten van een militair conflict te communiceren aan Peking. Westerse leiders en bondgenoten van de VS in Azië kunnen tijdens ontmoetingen op hoog niveau met Peking duidelijk maken welke enorme kosten een conflict met Taiwan voor de Chinese economie met zich meebrengt. Daarbij moet duidelijk worden gemaakt dat het niet mogelijk is om Taiwans halfgeleiderindustrie militair over te nemen: de productiefaciliteiten zijn naar alle waarschijnlijkheid onbruikbaar als China het eiland bezet, ongeacht of dit volgt op een blokkade of een invasie. Wanneer de spanningen oplopen kunnen de EU, zijn lidstaten, de VS en bondgenoten van de VS in Oost-Azië (privé) de bereidheid om sancties op te leggen communiceren aan China's leiders. Dit kan helpen China ervan te weerhouden een militair conflict te beginnen.¹³ Achter gesloten deuren kunnen technologisch geavanceerde democratieën "een uitgebreid overzicht van [economische] drukpunten ten opzichte van China [...] samenstellen en evalueren in hoeverre elke partij

¹¹ Deze waterwegen zijn veel belangrijker voor de welvaart van de EU dan voor de VS.

¹² Hooft, Ellison, and Mertens, 'Maritime Security in a Time of Renewed Interstate Competition', VIII.

¹³ De Europese Raad probeerde Rusland af te schrikken van "verdere agressie", voorafgaand aan de invasie in Oekraïne, door te dreigen met "enorme consequenties" en "zware kosten" die zouden worden opgelegd "gecoördineerd met partners". European Council, 'European Council Conclusions, 16 December 2021', geraadpleegd op 3 oktober 2022, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/12/17/european-council-conclusions-16-december-2021/>.

De oplopende spanningen rondom Taiwan stellen Nederland en andere Europese mogendheden voor een probleem waar ze geen grip op hebben.

bereid is om deze drukpunten te gebruiken om China af te schrikken” lang voordat een conflict plaatsvindt.¹⁴ Op deze wijze kan de EU Amerikaanse afschrikking in Oost-Azië versterken met economische middelen.

Om beter voorbereid te zijn op de economische schokgolven die het gevolg zijn van een militair conflict in Oost-Azië, kunnen Nederland en de EU hun productiecapaciteit vergroten samen met bondgenoten en partners, kritieke toeleveringsketens reshoren, friendshoren of neutral-shoren en investeren in strategische technologieën en een onmisbare positie in internationale hightech waardeketens. Door dit te doen sluiten Nederland en de EU in feite een geopolitieke verzekeringspolis af.¹⁵ Gegarandeerde toegang tot belangrijke goederen vermindert de destructieve gevolgen van een internationale crisis, zoals een militair conflict rondom Taiwan. Om dit te bereiken moeten staten lang voordat er een crisis uitbreekt investeren in productiecapaciteit voor strategische goederen en diversificatie van belangrijke toeleveringsketens. Daarnaast helpt een technologische voorsprong in strategische technologieën, zoals ASML's monopolieproductie van de nieuwste lithografiechipmachines, rivalen te weerhouden van het uitoefenen van dwang. Controle over dergelijke chokepoints in de wereldeconomie kan rivaliserende staten (d.w.z. China en Rusland) ervan weerhouden om leveringen van strategische goederen aan de EU kunstmatig af te snijden (bijvoorbeeld tijdens een crisis). Vooraf investeren in een sterkere Nederlandse en Europese positie (of met andere woorden in “strategische onmisbaarheid”) draagt bij aan het Europese vermogen om rivalen af te schrikken met economische middelen.¹⁶

Het is moeilijker voor de EU dan voor China en de VS om productiecapaciteit uit te breiden, ook voor strategische goederen en al helemaal voor energie-intensieve industrieën. Fabrikanten in Nederland en de EU lijden onder hoge energieprijzen sinds de energietoevoer vanuit Rusland als politiek drukmiddel werd gebruikt in 2022. Steeds lagere energieproductie binnen de EU maakt Nederland en de EU kwetsbaarder voor de volatiliteit van internationale energiemarkten. Energieprijzen in de EU zullen in de nabije toekomst waarschijnlijk eerder hoog dan laag zijn, al helemaal in vergelijking met de VS en China.¹⁷ Dit in combinatie met Not-in-my-backyard (NIMBY) protestbewegingen, ambitieuze CO₂-reductiedoelstellingen, de stikstofcrisis, een gebrek aan geschoolde arbeidskrachten (vooral met een bèta/technische achtergrond) en relatief hoge lonen maakt het moeilijk voor de EU om productie uit te breiden. De EU riskeert de-industrialisatie in een tijd waarin een geopolitiek volatiele wereld her-industrialisatie vereist.

¹⁴ Joris Teer and Mattia Bertolini, 'Reaching Breaking Point: The Semiconductor and Critical Raw Material Ecosystem at a Time of Great Power Rivalry' (The Hague Centre For Strategic Studies (HCSS), October 2022), 87–88, <https://hcss.nl/report/reaching-breaking-point-semiconductors-critical-raw-materials-great-power-rivalry/>.

¹⁵ Joris Teer, Abe de Ruijter, and Michel Rademaker, 'Navigating the Great Game of Choke Points: Assessing Geopolitical Risks and Advancing Dutch and European Strategic Indispensability in Digital Value Chains', (The Hague Center for Strategic Studies, March 2024). Teer, Ruijter, and Ouden, 'Bloccs and Barriers: Are There Limits to Great Power Decoupling in the next Five Years?'

¹⁶ Julian Ringhof and Tobias Gherke, 'Indispensable Leverage: How the EU Can Build Its Technological Edge', 12 September 2023, <https://ecfr.eu/article/indispensable-leverage-how-the-eu-can-build-its-technological-edge/>. In zijn Nationale Veiligheidsstrategie (2022) richt de Japanse regering zijn economisch veiligheidsbeleid expliciet op het vergroten van de zelfredzaamheid van Japan en het “onmisbaarder” maken van zijn technologieën. 'National Security Strategy of Japan (Provisional Translation)' (Tokyo: Ministry of Foreign Affairs of Japan, December 2022), 30, <https://www.cas.go.jp/jp/siryoku/221216anzenhoshou/nss-e.pdf>.

¹⁷ Als gevolg van de energiecrisis van 2022 heeft de EU minder middelen beschikbaar voor her-industrialisatie. De kosten van energievergoeding en diversificatie van de Russische aardgasvoorziening worden geschat op meer dan 1000 miljard euro. Jilles van den Beukel and Lucia van Geuns, 'Olie En Gas Tijdens de Energietransitie', November 2023, 21, <https://hcss.nl/report/olie-en-gas-tijdens-de-energietransitie/>. Bloomberg News, "Europe's \$1 Trillion Energy Bill Only Marks Start of the Crisis," *Bloomberg*, December 18, 2022, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-12-18/europe-s-1-trillion-energy-bill-only-marks-start-of-the-crisis>.

Europese controle over chokepoints in internationale waardeketens kan rivaliserende staten ervan weerhouden handel als drukmiddel in te zetten.

Er zijn manieren om met deze nadelen om te gaan. Dit kunnen Nederland en de EU doen door middel van gerichte investeringen in binnenlandse productie van de specifieke strategische goederen die we het belangrijkste vinden (bijv. medicijnen en munitie), beleid om het vestigingsklimaat in het algemeen te versterken, het sluiten van handelsovereenkomsten met landen en blokken van landen die strategische goederen produceren, aanvullende maatregelen om de EU-markt te beschermen tegen oneerlijke concurrentie vanuit in de eerste plaats China en het gebruik van overheidstenders om de productie van strategische goederen en de maakindustrie in partnerlanden te stimuleren (in plaats van de industrie in rivaliserende landen).

Tegelijkertijd zijn Nederland en de EU beter gepositioneerd om voort te bouwen op hun kracht. Zij kunnen meer investeren in strategische technologieën en daardoor een onmisbare positie opeisen in hightech waardeketens. Dit vereist van Nederland en de EU onder andere dat het zijn onderwijssysteem afstemt op maatschappelijke en geopolitieke behoeften. Dit kan gedaan worden door te investeren in bèta/technisch onderwijs en door Nederland aantrekkelijker te maken voor internationaal bèta/technisch-gechoold toptalent. De overheid dient bij te dragen aan het voorkomen dat hoogwaardige technologische kennis weglekt via universiteiten en bedrijven naar rivalen (en hun krijgsmachten). Daarnaast zou de overheid de valorisatieketen moeten versterken. Een verdieping van de banden tussen civiele en defensie-industrieën kan hieraan bijdragen. Verder zou de overheid prioriteit kunnen geven aan strategische regio's zoals Eindhoven (bijvoorbeeld door te investeren in grootschalige woningbouw aldaar) en gerichte belastingvoordelen kunnen introduceren voor bedrijven die actief zijn in strategische technologieën. Daarnaast kan de overheid de financiële omvang van het Nationaal Groeifonds verder uitbreiden. Tenslotte kan de regering, gezien het tekort aan bèta/technisch geschoold talent, aanvullende maatregelen nemen om hoogopgeleide arbeidskrachten uit de hele wereld aan te trekken voor de Nederlandse en Europese hightech-industrieën. Intensivering in samenwerking op het gebied van hightech met technologisch geavanceerde democratieën in Noord-Amerika, Europa en Oost-Azië kan de Europese positie nog verder versterken.¹⁸

Fabrikanten in Nederland en de EU lijden onder hoge energieprijzen.

---

¹⁸ Deze beleidsaanbevelingen zullen in meer detail worden gepresenteerd in toekomstig HCSS-onderzoek: Teer, Ruijter en Rademaker, 'Navigating the Great Game of Choke Points: Assessing Geopolitical Risks and Advancing Dutch and European Strategic Indispensability in Digital Value Chains', hoofdstuk 6.

The Hague Centre
for Strategic Studies

HCSS

Lange Voorhout 1
2514 EA The Hague

Follow us on social media:

@hcssnl

The Hague Centre for Strategic Studies

Email: info@hcss.nl

Website: www.hcss.nl